

УДК 342.959:339.137.025(477)

DOI <https://doi.org/10.32850/2414-4207.2019.11-2.07>

СУТНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

Пасічник Вікторія Віталіївна,
адвокат, аспірант
(Науково-дослідний інститут
інформатики і права Національної
академії наук України, м. Київ, Україна)

У статті аналізуються погляди вчених на категорії «правове забезпечення», «адміністративно-правове забезпечення», проводиться зіставлення цих понять. Також зіставлено адміністративно-правове забезпечення різних суспільних відносин. З'ясовано, що в сучасній адміністративістиці вчені вдаються до визначення адміністративно-правового забезпечення різних інститутів права, водночас не зіставляють адміністративно-правове забезпечення з інститутом захисту економічної конкуренції. Отже, дослідженню питання адміністративно-правового забезпечення захисту економічної конкуренції в адміністративно-правовій теорії належна увага вченими не приділяється. Немає чіткого визначення цього поняття. Для теорії адміністративного права характерна відсутність єдиного теоретичного підходу до його визначення. У зв'язку із цим пропонується авторське визначення адміністративно-правового забезпечення захисту економічної конкуренції. Під даним терміном у науці адміністративного права пропонується розуміти сукупність адміністративно-правових засобів та способів, за допомогою яких створюються достатні правові умови для здійснення суб'єктами владних повноважень процедурної діяльності з ефективного захисту суб'єктів господарської діяльності у сфері економічної конкуренції.

У статті автором також визначаються характерні особливості адміністративно-правового забезпечення захисту економічної конкуренції. До характерних особливостей досліджуваного поняття автор відносить такі: а) об'єктом адміністративно-правового забезпечення виступає захист економічної конкуренції; б) адміністративно-правовому забезпеченню властивий суб'єктний склад – спеціально уповноважені суб'єкти владних повноважень, зокрема Антимонопольний комітет України, Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі, Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Кабінет Міністрів України, що наділені спеціальною компетенцією у сфері економічної конкуренції; в) захист економічної конкуренції забезпечується шляхом застосування суб'єктами владних повноважень адміністративно-правових засобів і способів.

Ключові слова: суб'єкти господарської діяльності, економічна конкуренція, адміністративно-правове забезпечення, правове забезпечення, захист.

NATURE OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL PROVISION FOR THE PROTECTION OF ECONOMIC COMPETITION

Pasichnyk Victoria Vitaliivna,
Attorney, Postgraduate Student
(Research Institute of Informatics and Law
of the National Academy of Sciences of
Ukraine, Kyiv, Ukraine)

This article examines the views of the scientists on the categories of “legal provision”, “administrative and legal provision” and makes a comparison of the above concepts.

In particularly, administrative and legal provision for various social relations is compared. It is concluded that in modern administrative legal science, scholars fall back on the definition of administrative and legal provision for various institutions of law, however, administrative and legal provision is not compared with the institution of protection of economic competition. It is concluded that in administrative legal science lack of attention is paid by the scientists to the issue of administrative and legal provision for the protection of economic competition. There is no clear definition of this concept. Scientific ignorance as well as lack of the unified approach are inherent in administrative law theory when it comes to this issue. In this regard, we propose the author's definition of administrative and legal provision for economic competition. This term in the science of administrative law is proposed to mean the complex of administrative legal means and methods by which sufficient legal conditions are created for the authorities to exercise procedural authority to protect effectively the economic entities in the field of economic competition. The author also defines the specific features of administrative and legal provision for the protection of economic competition. Such specific features of the concept in question are as follows: a) the object of administrative and legal provision is the protection of economic competition; b) administrative and legal provision is characterized by subjective composition specially authorized subjects of power in particular, the Antimonopoly Committee of Ukraine, the Interdepartmental Commission on International Trade, the Ministry of Economy, Trade and Agriculture Development of Ukraine, the Cabinet of Ministers of Ukraine which have special competence in the field of economic competition; c) protection of economic competition is ensured by the use of administrative powers by administrative entities and methods.

Key words: economic entities, economic competition, administrative and legal provision, legal provision, protection.

Постановка проблеми. Поняття «адміністративно-правове забезпечення» у сучасній адміністративістиці – одне з важливих серед інших понять науки адміністративного права. Уже достатньо часу дослідження даного терміна привертає увагу вчених та стає предметом наукового інтересу різних інститутів. Тому зазвичай поняття «адміністративно-правове забезпечення» покладається вченими в основу різних досліджуваних суспільних відносин. Однак аналіз наукових досліджень доводить, що погляди вчених на розуміння цього терміна крізь призму науки адміністративного права суттєво відрізняються. Тому дослідження сутності адміністративно-правового забезпечення захисту економічної конкуренції є нині актуальним питанням, потребує вироблення єдиної думки, що в результаті позитивно вплине на розвиток сучасної науки адміністративного права.

Стан дослідження. Категорія «адміністративно-правове забезпечення» у загально-теоретичному аспекті у правовій науці України досліджується такими вченими, як: В.Б. Авер'янов, В.А. Головка, О.М. Гумін, М.П. Запорожець, А.А. Іванищук, Р.В. Ігонін, І.О. Ієрусалімова, Р.А. Калюжний, Є.Є. Колесников, В.К. Колшаков, Т.Г. Корж-Ікаєва, О.А. Куций, І.О. Личенко, В.І. Марчук, А.В. Матвійчук, Є.В. Пряхін, Н.С. Ракша, Г.С. Римарчук, І.Б. Тацішин, А.В. Філіппов, П.П. Фомін, Г.П. Циверенко, І.Я. Хитра та ін. Вчені проводять дослідження адміністративно-правового забезпечення різних інститутів права, тобто в різних напрямках. Зокрема, адміністративно-правове забезпечення судової гілки влади в Україні [1], адміністративно-правове забезпечення захисту соціальних і економічних прав учасників дорожнього руху в Україні [2], адміністративно-правове забезпечення проходження служби працівниками органів внутрішніх справ у складі міжнародних миротворчих підрозділів [3], адміністративно-правове забезпечення права інтелектуальної власності в Україні [4] тощо. Як убачається

із численних наукових досліджень, вивчаючи сутність адміністративно-правового забезпечення різноманітних суспільних відносин, учені по-різному розглядають таку категорію та виокремлюють неоднакові її характерні ознаки. Це свідчить про наявність відмінних підходів до розуміння сутності поняття «адміністративно-правове забезпечення» у сучасній правовій науці України.

Щодо економічної конкуренції, то натепер такий інститут досить широко досліджується в науці, як в адміністративно-правовій, так і в науці господарського права. Однак варто зазначити, що вивченню науковцями питання адміністративно-правового забезпечення захисту економічної конкуренції адміністративно-правовій теорії належна увага не приділяється. Чітке визначення цього поняття відсутнє. Це призводить до того, що в теорії адміністративного права відсутній єдиний теоретичний підхід до його визначення. За таких умов вважаємо за актуальне та доцільне дослідження в науці адміністративного права сутності адміністративно-правового забезпечення захисту економічної конкуренції.

Мета статті – визначення в науці адміністративного права сутності адміністративно-правового забезпечення захисту економічної конкуренції.

Виклад основного матеріалу. З метою дослідження сутності адміністративно-правового забезпечення захисту економічної конкуренції передусім варто з'ясувати, що розуміється у правовій науці під поняттями «правове забезпечення», «адміністративно-правове забезпечення», а також адміністративно-правове забезпечення різних суспільних відносин. Так, термін «адміністративно-правове забезпечення» на теоретичному рівні розглядається як вид правового забезпечення. У науковій правовій літературі поняття «правове забезпечення» поширене, його зміст тлумачиться вченими по-різному. Наявність різних тлумачень науковців сутності однієї категорії – «правове забезпечення» – свідчить про неузгодженість позицій учених.

Так, на думку Є.О. Харитонова, у літературі вираз «правове забезпечення» є широко вживаним у різному контексті. Однак він уживається зазвичай як поняття “*suigeneris*” не визначається й не характеризується спеціально [5, с. 35]. Під правовим забезпеченням автор розуміє створення правовими (юридичними) засобами надійних умов для здійснення чого-небудь, вирішення якихось завдань, що становлять інтерес для суспільства (держави) [5, с. 37].

О.П. Сидоренко у своєму дослідженні правове забезпечення у широкому розумінні визначає як зміст конкретного прояву сутності держави, її функції щодо сприяння фактичній реалізації законності, встановлення відповідності суспільних відносин приписам норм права, діяльність держави, її органів щодо впорядкування суспільних відносин, їх юридичного захисту, охорони, реалізації й розвитку. У такому разі йдеться про всі заходи держави, спрямовані на забезпечення правопорядку [6, с. 40].

На нашу думку, відсутність єдиного підходу до розуміння категорії «правове забезпечення» свідчить про неоднозначність тлумачення цього поняття в сучасній правовій науці. Адже закладення в сутності вказаного вище терміна різних правових явищ свідчить про те, що в кожному визначенні правового забезпечення авторами закладені свій специфічний зміст та характерні риси.

Щодо адміністративно-правового забезпечення, то Є.Є. Колесников під адміністративно-правовим забезпеченням в науці адміністративного права пропонує розуміти здійснюване державою за допомогою спеціального механізму упорядкування суспільних відносин, їх юридичне закріплення, охорону, реалізацію і розвиток [7, с. 434]. О.М. Гумін і Є.В. Пряхін дійшли висновку, що теоретично адміністративно-правове забезпечення можна розглядати в широкому та вузькому розумінні. У широкому розумінні адміністративно-правове забезпечення можна визначити як упорядкування

суспільних відносин уповноваженими на те державою органами, їх юридичне закріплення за допомогою правових норм, охорону, реалізацію і розвиток. Щодо вузького значення, то визначення буде змінюватися у зв'язку з тим, про які суспільні відносини буде вестися мова [8, с. 48]. Як бачимо, у сучасній юридичній науковій літературі також відсутнє єдине та чітке визначення терміна «адміністративно-правове забезпечення». Існує багато визначень. У зв'язку із цим важко говорити про однозначне розуміння та вживання цього терміна.

Дослідження наукових поглядів щодо з'ясування сутності понять «правове забезпечення» й «адміністративно-правове забезпечення» дозволяє покласти в основу та визначити сутність адміністративно-правового забезпечення різноманітних суспільних відносин, зокрема, але не виключно адміністративно-правового забезпечення захисту економічної конкуренції. Однак, на нашу думку, перед з'ясуванням змісту поняття адміністративно-правове забезпечення захисту економічної конкуренції доцільно визначити явища, які закладаються правознавцями в сутності категорії адміністративно-правового забезпечення різних суспільних відносин. Виходячи з позицій О.М. Гуміна та Є.В. Пряхіна, наведемо визначення адміністративно-правового забезпечення конкретних суспільних відносин різних учених, тобто, за словами останніх, – «у вузьких значеннях».

Розглядаючи регуляторну політику держави як особливий предмет адміністративного забезпечення, А.В. Матвійчук визначає адміністративно-правове забезпечення як регламентований нормами адміністративного права процес регулювання суспільних відносин уповноваженими органами державної влади, на які покладений обов'язок здійснення регуляторної функції держави та провадження її регуляторної політики [9, с. 110].

Щодо права інтелектуальної власності, то Г.С. Римарчук робить висновок, що адміністративно-правове забезпечення права інтелектуальної власності в Україні – це здійснюване державою за допомогою правових норм, приписів і сукупності засобів упорядкування суспільних відносин, їх юридичне закріплення, охорона, реалізація і розвиток [4, с. 10].

В.А. Головка у своєму дослідженні розглядає адміністративно-правове забезпечення захисту соціальних та економічних прав учасників дорожнього руху в Україні. Під адміністративно-правовим забезпеченням захисту соціальних і економічних прав учасників дорожнього руху в Україні автор пропонує розуміти регламентовану нормами законодавства діяльність органів державної влади, зміст якої становить створення умов для реалізації, охорони та захисту прав громадян як учасників дорожнього руху за допомогою адміністративно-правових засобів [10, с. 7].

К.В. Барсуков у своїй дисертації пропонує розглядати під адміністративно-правовим забезпеченням проходження служби працівниками органів внутрішніх справ у складі міжнародних миротворчих підрозділів як складне, багатопланове, комплексне поняття, головним змістом якого є діяльність держави щодо створення належних правових умов відбору персоналу, підготовки кадрів, направлення до міжнародних миротворчих місій та гарантування правового захисту учасників міжнародних миротворчих операцій шляхом встановлення відповідного нормативно-правового забезпечення проходження служби [3, с. 7].

Досліджуючи питання функціонування системи судів загальної юрисдикції, Р.В. Ігонін адміністративно-правове забезпечення розглядає як регламентовану адміністративно-правовими нормами діяльність суб'єктів державно-владних повноважень, яка спрямована на створення необхідних умов для належного функціонування системи судів загальної юрисдикції, та встановлена адміністративно-правовими

нормами система гарантій належного функціонування системи судів загальної юрисдикції [11, с. 39].

Т.Г. Корж-Ікаєва вважає, що адміністративно-правове забезпечення прав і свобод неповнолітніх – це сукупність адміністративно-правових заходів і засобів, спрямованих на створення відповідних умов для ефективної реалізації, охорони, захисту й відновлення порушених прав і свобод неповнолітніх [12, с. 9].

Проаналізувавши наведені визначення адміністративно-правового забезпечення різних інститутів права, звернемо увагу на те, що в науці адміністративного багато визначень адміністративно-правового забезпечення, які відрізняються одне від одного конкретними суспільними відносинами, регульованими нормами адміністративного права.

Як зазначає А.В. Матвійчук, науковці розглядають адміністративно-правове забезпечення та формулюють його визначення, виходячи з вузькоспеціалізованих питань [9, с. 109].

На підтвердження його позиції зазначимо, що досліджувана категорія вживається у широких сенсах (значеннях): як процес регулювання суспільних відносин уповноваженими органами державної влади, як здійснюване державою упорядкування суспільних відносин, як діяльність органів державної влади, як діяльність держави, як діяльність суб'єктів державно-владних повноважень, як сукупність адміністративно-правових заходів і засобів у, зокрема, вузьких питаннях.

У результаті дослідження сутності категорій «правове забезпечення» і «адміністративно-правове забезпечення» зазначимо, що адміністративно-правове забезпечення, будучи різновидом правового забезпечення, має характерні ознаки правового забезпечення, що зумовлюються специфікою предмета регулювання науки адміністративного права. Адміністративно-правове забезпечення є вужчим поняттям щодо правового забезпечення. Тому дослідження питання сутності правового забезпечення є насамперед фундаментальним (основоположним) для розуміння сутності адміністративно-правового забезпечення. Не розуміючи сутності правового забезпечення, майже неможливо визначити та сформулювати характерні особливості терміна «адміністративно-правове забезпечення», зокрема адміністративно-правового забезпечення захисту економічної конкуренції.

Уважаємо, що суспільні відносини, що виникають між суб'єктами господарської діяльності та суб'єктами владних повноважень у сфері економічної конкуренції, є найбільш проблемними з погляду адміністративно-правового забезпечення, виходячи з їхньої правової природи. Адже призначенням адміністративного права є регламентація суспільних відносин, спрямованих на адміністративно-правовий захист прав, свобод і законних інтересів суб'єктів господарської діяльності у сфері економічної конкуренції. Отже, здійснення захисту економічної конкуренції є одним із напрямів діяльності суб'єктів владних повноважень.

Виходячи із системи органів державної влади, які уповноважені здійснювати функцію захисту економічної конкуренції, велика роль належить Антимонопольному комітету України, Міжвідомчій комісії з міжнародної торгівлі, Міністерству розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Кабінету Міністрів України. Зазначені органи у сфері економічної конкуренції здійснюють повноваження, що встановлюються нормами адміністративного права, за допомогою адміністративно-правових засобів і способів. Саме адміністративний характер процедурної діяльності вказаних суб'єктів владних повноважень щодо здійснення захисту економічної конкуренції проявляється в закріплених в антимонопольно-конкурентному законодавстві обов'язках усебічно сприяти розвитку економічної конкуренції

в Україні, здійснювати її підтримку, не допускати обмеження монополізму, здійснювати контроль за додержанням суб'єктами господарської діяльності законодавства про захист економічної конкуренції. Окрім зазначених функцій, органи владних повноважень у досліджуваній сфері наділені компетенцією здійснювати адміністративно-правовий захист суб'єктів господарювання від недобросовісної конкуренції тощо.

Специфіка здійснення Антимонопольним комітетом України, Міжвідомчою комісією з міжнародної торгівлі, Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Кабінетом Міністрів України такої процедурної діяльності полягає в наділенні законом виключними повноваженнями та компетенцією в досліджуваній сфері, з використанням останніми адміністративно-правових засобів і способів для здійснення на основі закону захисту економічної конкуренції.

Отже, убачаємо за доцільне в сучасній науці адміністративного права виокремлювати поняття «адміністративно-правове забезпечення захисту економічної конкуренції», а також пропонуємо виділяти «адміністративно-правове забезпечення захисту економічної конкуренції» як окремих інститут адміністративного права.

Окрім суб'єктного складу, особливістю досліджуваного поняття є об'єкт забезпечення. Об'єктом забезпечення є захист економічної конкуренції. В антимонопольно-конкурентному законодавстві визначення терміна «захист» не надається, водночас визначається поняття «економічна конкуренція». Під економічною конкуренцією законодавець пропонує розуміти змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, унаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибирати між кількома продавцями, покупцями, а окремих суб'єкт господарювання не може визначати умови обороту товарів на ринку [13].

На основі викладеного до характерних особливостей адміністративно-правового забезпечення захисту економічної конкуренції пропонуємо віднести таке:

а) об'єктом адміністративно-правового забезпечення виступає захист економічної конкуренції;

б) для адміністративно-правового забезпечення характерний суб'єктний склад – уповноважені суб'єкти владних повноважень, зокрема Антимонопольний комітет України, Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі, Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Кабінет Міністрів України, що наділені спеціальною компетенцією у сфері економічної конкуренції;

в) захист економічної конкуренції забезпечується шляхом застосування суб'єктами владних повноважень адміністративно-правових засобів і способів.

Висновки. У результаті узагальнення напрацювань науковців видається за можливе стверджувати, що у правовій науці України не має єдиного чіткого визначення понять «правове забезпечення», «адміністративно-правове забезпечення». Адміністративно-правове забезпечення є вужчим поняттям щодо правового забезпечення. У сучасній адміністративістиці вчені вдаються до визначення адміністративно-правового забезпечення різних інститутів права, водночас не зіставляють адміністративно-правове забезпечення з інститутом захисту економічної конкуренції.

Здійснивши аналіз теорії адміністративно-правового забезпечення загалом і адміністративно-правового забезпечення різних інститутів права, ми прийшли до висновку, що забезпечення захисту економічної конкуренції є родовим поняттям щодо терміна «адміністративно-правове забезпечення».

На підставі наукових підходів до розуміння сутності поняття «адміністративно-правове забезпечення», а також владної процедурної діяльності спеціально уповноважених державою органів під адміністративно-правовим забезпеченням захисту

економічної конкуренції пропонуємо розуміти сукупність адміністративно-правових засобів і способів, за допомогою яких створюються достатні правові умови для здійснення суб'єктами владних повноважень процедурної діяльності з ефективного захисту суб'єктів господарської діяльності у сфері економічної конкуренції.

Список використаних джерел:

1. Іванищук А.А. Адміністративно-правове забезпечення судової влади в Україні : автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2017. 38 с.
2. Головка В.А. Адміністративно-правове забезпечення захисту соціальних та економічних прав учасників дорожнього руху в Україні: проблеми теорії та практики : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2011. 20 с.
3. Барсуков К.В. Адміністративно-правове забезпечення проходження служби працівниками органів внутрішніх справ у складі міжнародних миротворчих підрозділів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2010. 20 с.
4. Римарчук Г.С. Адміністративно-правове забезпечення права інтелектуальної власності в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Львів, 2013. 20 с.
5. Харитонов Є.О. Концепт «правове забезпечення» в контексті правової адаптації до умов внутрішнього ринку Європейського Союзу. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. Т. 16. Одеса : Юрид. л-ра, 2015. С. 35–43.
6. Сидоренко О.П. Правове забезпечення: до питання інтерпретації поняття. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 1. С. 39–46.
7. Колесников Є.Є. Поняття та особливості адміністративно-правового забезпечення захисту прав споживачів. *Форум права*. 2011. № 2. С. 432–438.
8. Гумін О.М., Пряхін Є.В. Адміністративно-правове забезпечення: поняття та структура. *Наше право*. 2014. № 4. С. 46–50.
9. Матвійчук А.В. Адміністративно-правове забезпечення державної регуляторної політики. *Підприємство, господарство і право*. 2019. № 1. С. 108–111.
10. Головка В.А. Адміністративно-правове забезпечення захисту соціальних та економічних прав учасників дорожнього руху в Україні: проблеми теорії та практики : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2011. 20 с.
11. Ігонін Р.В. Поняття адміністративно-правового забезпечення функціонування системи судів загальної юрисдикції. *Адвокат*. 2011. № 1. С. 36–40.
12. Корж-Ікаєва Т.Г. Адміністративно-правове забезпечення прав і свобод неповнолітніх : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2008. 17 с.
13. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11 січня 2001 р. № 2210-III / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14> (дата звернення: 03.04.2020).